

IQLIM OMILLARINING INSON SALOMATLIGIGA TA'SIRI DOLZARB MUAMMO SIFATIDA

Toxtaqulov A.Y.¹, Anvarova L.U.²

^{1,2}O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi

THE INFLUENCE OF CLIMATIC FACTORS ON HUMAN HEALTH IS AN URGENT PROBLEM

Tokhtakulov A.Y.¹, Anvarova L.U.²

^{1,2}Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan

ВЛИЯНИЕ КЛИМАТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА ЯВЛЯЕТСЯ АКТУАЛЬНОЙ ПРОБЛЕМОЙ

Тохтакулов А.Ю.¹, Анварова Л.У.²

^{1,2}Министерство здравоохранения Республики Узбекистан

https://doi.org/10.62209/SPJ/vol6_Iss1/art18

Annotatsiya: Ushbu maqolada muallif adabiyotlarni tahlil qilish asosida iqlim omillarining inson salomatligiga ta'sirini o'rganadi. Havo haroratning keskin o'zgarishi juda yuqori harorat yoki birdan pasayib ketishi, global iqlim o'zgarishi, masalan, kuchli yog'ingarchilik, kuchli momaqaldiroq va siklonik bo'ronlar atmosferada "issiqxona gazlari" miqdorini bundan keyin ham ko'payishi oldindan bashorat qilib bo'lmaydigan oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shuning uchun ham iqlim o'zgarishi insoniyat oldida turgan eng jiddiy muammolardan biridir.

Kalit so'zlar: sovuq va issiq havo, chang, iqlim o'zgarishi, kuchli yog'ingarchilik.

Annotation. In this article, the author examines the impact of climatic factors on human health based on an analysis of the literature. Sudden changes in air temperature, such as very high temperatures or sudden drops, global climate change, such as heavy rainfall, severe thunderstorms and cyclonic storms, and a further increase in the amount of "greenhouse gases" in the atmosphere can lead to unpredictable consequences. That is why climate change is one of the most serious problems facing humanity.

Key words: cold and hot weather, dust, climate change, heavy rains.

Аннотация. В данной статье автор рассматривает влияние климатических факторов на здоровье человека на основе анализа литературы. Внезапные изменения температуры воздуха, такие как очень высокие температуры или резкие перепады, глобальное изменение климата, такое как обильные осадки, сильные грозы и циклонические штормы, а также дальнейшее увеличение количества «парниковых газов» в атмосфере могут привести к непредсказуемым последствиям. Вот почему изменение климата является одной из самых серьезных проблем, стоящих перед человечеством.

Ключевые слова: холодная и жаркая погода, пыль, изменение климата, сильные дожди.

Kirish. Iqlim o'zgarishi insoniyat oldida turgan eng jiddiy muammolardan biridir. Havo haroratning keskin o'zgarishi juda yuqori harorat yoki birdan pasayib ketishi, global iqlim o'zgarishi, masalan, kuchli yog'ingarchilik, kuchli momaqaldiroq va siklonik bo'ronlar atmosferada "issiqxona gazlari" miqdorini bundan keyin ham ko'payishi oldindan bashorat qilib bo'lmaydigan

oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga aholi o'rtasida kasallanish va o'limning oshishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [1]. Hozirgi vaqtda iqlim o'zgarishi (to'g'ridan-to'g'ri va ekologik muammolarning yomonlashishi natijasida) har yili 150.000 dan ortiq erta o'limga olib kelishi tan olingan [2].

Salbiy iqlim omillari o'z ta'sirini insonning ijtimoiy tabiati, uning bevosita va kengroq muhiti orqali amalga oshiradi. Inson omilining tabiiy muhitga bosimi ortib borayotgan bir sharoitda aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligini ta'minlashning amaldagi tizimi har doim ham sanitariya-epidemiologik vaziyatning keskinlashuviga tez javob berishga imkon bermaydi, eng muhimi, sanitariya qonunchiligi buzilishining oldini olishga yetarlicha hissa qo'shmaydi va sanitariya-epidemiologik vaziyatni yomonlashtiradigan xatti-harakatlarning oldini olishga qaratilgan emas. Ma'lumki, iqlim omillari sezilarli darajada aholi salomatligiga ta'sir qiladi, ammo bu haqida ma'lumotlar sayoz. Iqlim omillarning aholi salomatligiga ta'sirining asosiy qonuniyatlarini aniqlash va natijada ob-havoga bog'liq kasalliklarga chalingan bemorlarni sanitariya-profilaktika choralari va davolash usullarini ishlab chiqish adaptiv fiziologik mexanizmlarning ko'pchiligiga imkon berishi bilan sezilarli darajada murakkablashadi, deyarli sog'lom odamlar har qanday ob-havoga moslashmasdan ko'zga tashlanadigan funksional buzilishlar va faqat ushbu mexanizmlarning samaradorligining pasayishi turli organizmning patologik reaksiyalariga olib keladi [1, 3, 9].

JSST ma'lumotlariga ko'ra, o'limning asosiy sabablari yuqumli bo'lmagan kasalliklar bo'lib, ular har yili 40 million kishini o'ldiradi, bu dunyodagi barcha o'limlarning 70 foizini tashkil qiladi [3]. Ob-havo sharoitlarining aholi salomatligiga ta'sirini gigiyenik baholash, tabiatning ob'yektiv qonuniyatlarini tushunish, shuningdek, atrof-muhit omillarining odamlarga umumiy qonuniyatlarini o'rganishga uslubiy yondashuvlar aholi sog'lig'ini, odamlar yashash sharoitlari va faoliyatini yaxshilashga qaratilgan standartlar va sanitariya-gigiena tadbirlarini shuningdek, salbiy ekologik omillarning aholi salomatligiga ta'sirini cheklashga qaratilgan tibbiy choralar ishlab chiqishga imkon beradi [4].

So'nggi yillarda aholi tez-tez tibbiy yordamga murojaat qiladigan yuqori va past atmosfera haroratini o'z ichiga olgan turli

meteorologik omillardan qon aylanish tizimi kasalliklaridan kasallanish va o'lim o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadigan xalqaro tadqiqotlar ma'lumotlari paydo bo'ldi.

So'nggi o'n yilliklarda juda yuqori va past atmosfera haroratining aholi salomatligiga ta'siri Bunker A va boshqalar tomonidan (2016) juda batafsil o'rganildi. Bu eng muhim ekstremal issiqlik va sovuq to'lqinlarning salbiy ta'siri o'lim o'sishiga va tez yordamga qo'ng'iroqlar soni ortishini ko'rsatdi [5]. Ushbu to'lqinlar paytida klinik va biokimyoviy ko'rsatkichlarni tahlil qilish bizga juda yuqori va past haroratlarning salbiy ta'sirini yumshatishga qaratilgan sanitariya-profilaktika choralari taklif qilish imkonini berdi [6, 9].

Ob-havo omillarining ta'sirini tahlil qilishda yetarlicha katta namunalarni olish uchun tadqiqotchilar odatda turli xil nozologik shakllarga ega bemorlarni kasalliklarning xalqaro tasnifi (MKB) sinfiga mos keladigan bir guruhga guruhlashadi, shu bilan birga faqat "yurak-qon tomir kasalliklari" kichik guruhlarini ajratadilar va "serebrovaskulyar kasalliklar" ushbu guruhlariga kiritilgan kasalliklarning etiologiyasi va patogeneziidagi farqlar hisobga olinmaydi. Ob-havo omillarining arterial gipertenziya (AG) va yurak tomirlari kasalligi (YuIK) bilan og'rigan bemorlarning nisbatan kichik guruhlariga ta'siri baholanadigan klinik tadqiqotlar bundan mustasno [7, 8, 10]. Bunday yondashuvlar ob-havo omillarining inson salomatligiga ta'siri uchun javobgar bo'lgan potensial mexanizmlarni aniqlashni va bunday ta'sirga eng zaif bo'lgan aholi guruhlarini aniqlashni qiyinlashtiradi, bu esa o'z navbatida samarali sanitariya-profilaktika choralari va individual profilaktika choralari ishlab chiqishga imkon bermaydi. Iqlim sharoitining insonlar sog'lig'iga ta'siri, bu odatda ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Shuningdek, adabiy manbalarni o'rganish shuni ko'rsatdiki, hozirgi vaqtda iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va unga moslashish bo'yicha muammolar ilmiy jihatdan o'rganilmagan. Respublikasi Prezidenti huzurida Iqlim kengashini tashkil etish to'g'risida"dagi Farmon iqlim o'zgarishi bilan bog'liq muammolarni samarali hal etish, iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va unga moslashish bo'yicha yagona davlat siyosatini shakllantirish va uni ijrosini ta'minlash, Parij bitimi doirasida mamlakatimiz tomonidan qabul qilingan

majburiyatlarni amalga oshirishda muhim tarixiy hujjat bo'ldi.

Mazkur hujjat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzurida iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va unga moslashish masalalari bo'yicha eng yuqori maslahat organi – Iqlim kengashi tashkil etildi. Bunday nufuzli Kengashni tashkil etilishi global iqlim o'zgarishi sharoitlarida yuzaga kelayotgan ekologik muammolarni oldini olish, oqibatlarini yumshatish borasida amalga oshirilayotgan ishlarga e'tibor yanada kuchayadi.

Iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va unga moslashish bo'yicha milliy strategiyani hamda ushbu yo'nalishda yagona davlat siyosatini shakllantirish, uni samarali amalga oshirish ishlarini muvofiqlashtirish, Parij bitimidan kelib chiqadigan O'zbekiston Respublikasining majburiyatlari bajarilishi monitoringini yuritish, bu borada ustuvor yo'nalishlarni belgilash, normativ-huquqiy hujjatlar bazasini takomillashtirish hamda “yashil” texnologiyalar, investitsiyalarni jalb etishga ko'maklashish

masalalari Iqlim kengashining asosiy vazifalari sifatida belgilab berildi.

Shu o'rinda, yuqorida qayd etilgan vazifalar yuzasidan mamlakatimizda bir qator amaliy ishlar amalga oshirilayotganini e'tirof etish lozim. Jumladan, iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va unga moslashish masalalarida taalluqli qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

Xulosa. Shunday qilib, adabiyotlar tahliliga ko'ra O'zbekiston Respublikasi sharoitida iqlim omillarning aholi salomatligiga ta'sirini o'rganish va uning profilaktikasini ilmiy asoslash hamda takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish dolzarbdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. WHO Quantitative risk assessment of the effects of climate change on selected causes of death, 2030s and 2050s. Geneva: World Health Organization, 2014
2. Ревич, Б. А. Опасность для здоровья населения Москвы высокой температуры и загрязнения атмосферного воздуха во время аномальных погодных явлений/ Б. А. Ревич и др. // Гигиена и санитария. - 2015. - Т. 94(1). -С. 36-40.
3. Доклад о ситуации в области неинфекционных заболеваний в мире. 2014 ВОЗ 15.1.
4. Демакова, Л. В. гигиеническая оценка зависимости реакций организма студента от погодных условий/ Л. В. Демакова с соавт. // Современные проблемы науки и образования. - 2016. - № 6.; URL: <http://science-education.ru/ru/article/view?id=25725> (дата обращения: 19.01.2021).
5. Ревич, Б. А. Особенности воздействия волн холода и жары на смертность в городах с резко-континентальным климатом/ Б. А. Ревич, Д.А. Шапошников // Сибирское медицинское обозрение. - 2017. - №2. - С.84- 90.
6. Рахманин Ю. А. Здоровье здорового человека. Научные основы организации здравоохранения, восстановительной и экологической медицины (под ред. акад. РАН А. Н. Разумова, В. И. Стародубова, А. И. Вялкова, Ю. А. Рахманина). М. - АНО “Международный университет восстановительной медицины”. - 2016. - 616 с. (соавторы: И.П. Бобровницкий, Н.И. Брико, Н.Ф. Герасименко, И.Н. Денисов и др.), 2017.
7. Груздева, А. Ю. Влияние климатических условий на организм человека/ А. Ю. Груздева, М. Ю. Яковлев, А. В. Датий, Ю. Н. Королев// Вестник восстановительной медицины. -2019. -№3. -С.25—28.

8. Гудков, А. Б. Эколого-физиологическая характеристика климатических факторов Арктики. Обзор литературы/ А. Б. Гудков, О. Н. Попова, А. А. Небученных, М. Ю. Богданов// Морская медицина. - 2017. - Т. 3(1). - С. 7-13.

9. Демакова, Л. В. гигиеническая оценка зависимости реакций организма студента от погодных условий/ Л. В. Демакова с соавт. // Современные проблемы науки и образования. - 2016. - № 6.; URL: <http://science-education.ru/ru/article/view?id=25725> (дата обращения: 19.01.2021).

10. Зенченко, Т. А. К вопросам влияния геомагнитной и метеорологической активности на больных артериальной гипертонией / Т. А. Зенченко, Е. В. Цагарейшвили, Е. В. Ощепкова, А. Н. Рогоза, Т. К. Бреус // Клин. медицина. -2007. - №1. - С31-35.

